

A propòsit del IV centenari de la publicació de la Primera part del *Quixot*

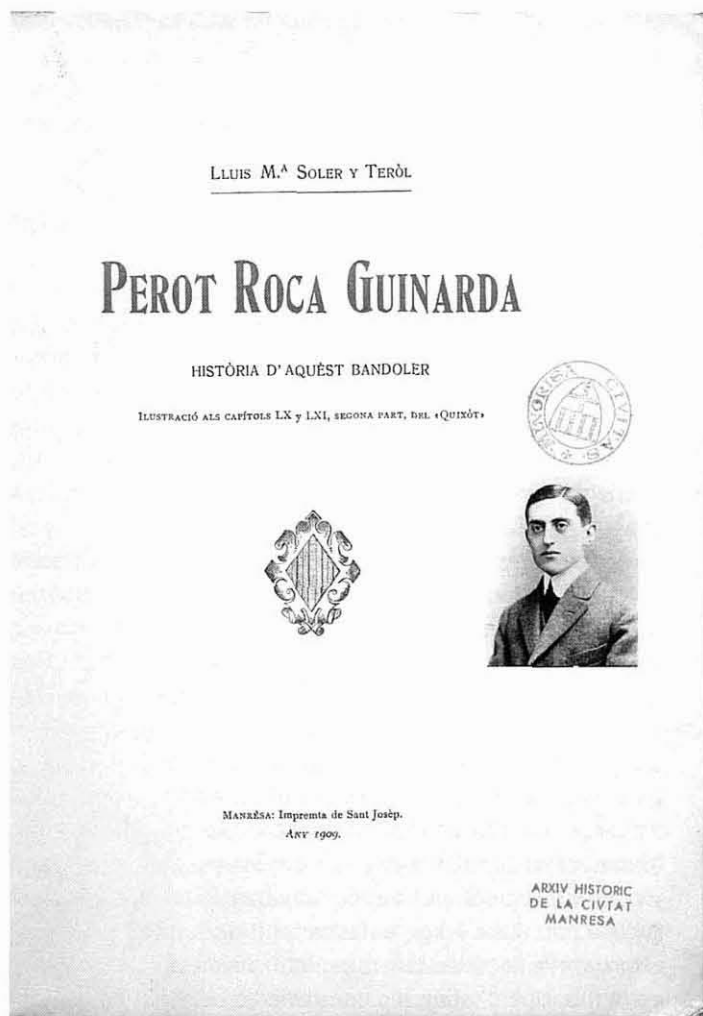
El bandoler Perot Roca Guinarda i el Roque Guinart del *Quixot*

Ignasi Bajona i Oliveras

És del tot plausible que lectors que avui, amb motiu de celebrar-se enguany el quart centenari de l'aparició de la primera part de la gran novel·la cervantina, s'hagin decidit per primera vegada a iniciar la seva lectura o bé que, després de molts anys d'haver-la portat a cap i tenir-la poc menys que oblidada, s'apropin novament al llibre. En els dos supòsits, quan arribin als capítols LX i LXI de la segona part –que no va aparèixer fins deu anys més tard, el 1615– potser posin més atenció als preparatius i arribada de don Quijote i Sancho a Barcelona, en la vigília de la festa de Sant Joan, que en l'episodi precedent, en què té lloc l'encontre del personatge cervantí amb una partida de bandolers catalans capitanejats per un tal Perot Roque Guinart.

És igualment plausible que el lector, després d'haver llegit tantes aventures inversemblants precedents del *ingenioso hidalgo*, tot i tenir potser coneixement de l'existència real d'un bandolerisme a Catalunya durant la segona meitat del XVI i principis del XVII¹, la figura del capitost Roque Guinart els pugui semblar un personatge imaginari més sortit de la ploma fèrtil de Cervantes, quan en realitat es tracta d'un personatge real, històric i ben documentat, sobre l'existència del qual ja feren referència anys abans que Soler Terol publicés el seu llibre, erudits, comentaristes i crítics de la novel·la cervantina², mes ara, que es commemora el quart centenari de l'aparició del *Quixot*, cal recordar també que la primera i amplia *història* del cèlebre bandoler osonenc Perot Roca Guinarda, és obra d'un erudit escriptor d'arrels manresanes, Lluís Soler i Terol (1888-1958), fill del pròcer, arxiver, senador reial i diputat a Corts manresà, Leonci Soler i March.

És d'admirar que el fill –doctor en Medicina, en Dret i en Filosofia i Lletres– ara fa cent anys, l'abril de 1905, quan només tenia disset anys, presentés el seu extens i documentat treball sobre el conegut bandoler català al concurs convocat per la Universitat de Barcelona, amb motiu de la commemoració del tercer centenari de l'aparició de la primera part del *Quixot*, treball que merescué

Reproducció de la portada de Perot Roca Guinarda, a base d'un exemplar de la biblioteca de l'Arxiu Comarcal i la fotografia del seu autor.

el premi atorgat pel rector de dita universitat. I més encara, que després Soler Terol es decidís a traduir al català la seva *història d'aquest bandoler*, que fou editada

l'any 1909 a la impremta manresana de Sant Josep. Aquesta única edició resulta avui quasi una raresa bibliogràfica; l'obra consta d'un total de 474 pàgines, "amb llicència de l'Ordinari", i que l'autor dedicà als seus pares, Leonci i Empar, i que en el pròleg reconegué, amb filial agraïment, el fet d'haver-li facilitat el pare bona part dels cinc-cents documents inèdits, que el fill cita i utilitza, i en una part pública, en la seva obra, que, per altra part, resulta un interessant text per als filòlegs, atesa la seva ortografia i sintaxi, anteriors a les normes ortogràfiques enllestides el 1912, i que l'Institut d'Estudis Catalans incorporà al *Diccionari Ortogràfic* (1917), redactat per Pompeu Fabra ³.

Una obra que encara avui és considerada imprescindible i documentadíssima sobre la figura de Perot Roca Guinarda

L'obra d'en Lluís Soler i Terol significà en el seu dia no sols una important aportació sobre la vida i activitats d'aquest famós personatge, sinó també sobre el bandolerisme català de finals del segle XVI i principis del XVII, en el que, a més de sobresortir la figura de Roca Guinarda, es destaca la d'altres bandolers de la seva quadrilla o no, com la del mític Joan de Serrallonga, al qual fa referència l'autor en l'apèndix II, amb què conclou el seu llibre junt amb unes orientacions sobre el bandolerisme en el segle XVII.

Bandolerisme que -com recordarem després- també fou ben conegut en temps de Cervantes, qui ja amb anterioritat al *Quixot* havia fet al·lusió a aquest fenomen en la seva primera novel·la *La Galatea* (1585), en la qual, quan el cavaller Timbrio tornava de Perpinyà, Cervantes escriu que *dieron con él una cantidad de bandoleros, los cuales tenían por señor y cabeza a un valeroso catalán (...) Sucedió, pues, que al tiempo que los bandoleros estaban ocupados en quitar a Timbrio lo que llevaba, llegó en aquella sazón el señor y caudillo dellos, y como en fin era caballero, no quiso que delante de sus ojos agravio alguno a Timbrio se hiciese; antes, pareciéndole hombre de valor y prendas, le hizo mil cortesías ofrecimientos...*⁴. I en el entremés cervantí, *La Cueva de Salamanca*, publicat conjuntament amb *Ocho comedias y ocho entremeses*, el mateix any que la segona part del *Quixot*, un estudiant, que retornava a la seva terra, explica haver estat robat pels *lacayos o compañeros de Roque Guinarda en Cataluña, porque él estaba ausente; que, de estar allí, no sintiera que se me hiciera agravio, porque es muy cortés y comedido, y además limosnero* ⁵.

Casa Pairal de Perot Roca Guinarda, il·lustració que apareix en la plana 22 de l'obra de Lluís M. Soler Terol

Mes abans d'ocupar-nos de com Cervantes, en la segona part del *Quixot*, ens presenta el seu Roque Guinart —que així és com l'anomena ell—, i senyalar algunes de les semblances que ofereix el personatge cervantí respecte al històric bandoler català, millor serà recordar -en bona part seguint l'obra d'en Soler i Terol, que encara avui acreditats cervantistes com Martí de Riquer la consideren com a imprescindible i documentadíssima sobre el famós bandoler català- alguns trets de la biografia de Pere Roca Guinarda.

Cal esmentar de passada l'existència d'una biografia moderna del cèlebre bandoler, obra d'Anicet Salvans i Coromines, *Perot, el bandoler*, en la qual —com manifesta el seu autor— ha "volgut reconstruir alguns aspectes de la seva vida en el caire sentimental i humà" del biografat, propòsit que ha suposat alternar història i fantasia en la seva obra, malgrat citar al final una relació de documentació històrica i una escassa bibliografia ⁶.

Recordem breument qui fou el vertader Perot Roca Guinarda

En Pere Roca Guinarda, més conegut pel nom de Perot, ja que, —segons afirma Riquer— era freqüent en l'edat mitjana utilitzar aquest nom com a diminutiu, atès que en Pere, nascut el 18 de desembre de 1582, al mas Roca Guinarda, —un dels millors del poble d'Oristà, prop del Cingle dels tres Còdols, a l'antiga vegueria de Vic—, fou el cinquè de set germans i, per tant, no era ni molt menys el més gran, sinó un fadrister més, exciòs de l'herència familiar, d'acord amb la institució de l'hereu, tan respectada en la tradició sobretot rural catalana ⁷.

Ben prompte, amb la necessitat de guanyar-se la vida fora del clos familiar, al catorze anys treballava ja a Vic, aprenent un ofici, al mateix temps que protagonitzava ja alguns aldarulls i ingressava en les tropes del noble senyor Carles Vilademany, cap dels *nyerros* de Vic, enfrontats amb

ORISTÀ. — Casa de la Roca Guinarda. (Sol-ixent).

Signatura autògrafa de Perot Roca Guinarda, reproduïda a la plana 87 de l'obra de Soler Terol.

els *cadells* del bisbe Francesc Robuster i Sala ⁸, persona controvertida i en constant conflicte, no sols amb terratinents de la seva diòcesi, sinó també amb els canonges *nyerros*, del seu propi capítol, en particular amb els de Sant Agustí, de Sant Joan de les Abadesses –poble que també era addicta als *nyerros*– fins al punt que el bisbe Robuster sovint sojornava fora de Vic, i amb alguna freqüència a Artés i també a Manresa, on, per cert, propicià la construcció d'una capella a la Cova, i posteriorment féu donació de la capella de Santa Llúcia a la Companyia de Jesús ⁹.

I precisament una de les primeres accions que Roca Guinarda portà a cap amb els seus amics *nyerros* fou la d'atacar el mateix 1602, el palau del bisbe Robuster, del què s'apoderà durant unes hores, venjant-se així d'haver estat tirotejat i ferit abans per uns homes del bisbe, mentre havia resultat il·lès uns dels seus companys, Jaume Alboquers, que serà en endavant un dels seus pocs homes de més confiança de la seva quadrilla, i que –com veurem després– arribà a desafiar els Consellers de la ciutat de Manresa, l'agost de 1610.

Cal pensar que des d'aquests primers successos, Perot es convertiria ja en un bandoler de la facció dels *nyerros*, si bé es tenen poques notícies de les seves actuacions fins el maig de l'any 1607, quan per la Reial Audiència de Barcelona fou declarat "gitat de pau i treva", fet que significava que quedava fora de la llei, considerat facinerós, i condemnat a greus càstigs tots aquells que el protegissin o emparessin, raó per la qual en Roca Guinarda des de aleshores es veié obligat a viure amagat i a moure's constantment d'un lloc a l'altre per a no ésser localitzat o denunciat.

Cervantes –com anirem comprovant– degué estar ben informat durant la seva més que probable estada a Barcelona, sobre el famós bandoler, i així pot dir d'ell: *Roque pasaba las noches apartado de los suyos, en partes y lugares donde ellos (la seva quadrilla) no pudiesen saber donde estaba; porque los muchos bandos que el visorrey de Barcelona habia echado sobre su vida le traían inquieto y temeroso, y no se osaba fiar de ninguno...*(*Quixot*, II, c.62) ¹⁰.

Efectivament, el seu nom apareix constantment a la cancelleria del virrei Duc de Monteleón, Héctor de Pignatelli i Colonna, de l'aristocràcia italiana, que actuà a Catalunya de 1603 a 1610, coincidint en bona part amb els

anys de bandoler de Perot Roca Guinarda, al qual perseguí aferrissadament, si bé –com també veurem més endavant– el propi virrei, l'any 1610, acabà tramitant al Consell d'Aragó, la petició d'indult formulada pel propi bandoler, però que en aquella ocasió no li fou concedida, però sí que, quan durant un curt temps exercí el càrrec de virrei el bisbe de Tortosa, Pedro Manrique, aconseguí per a ell i part de la seva quadrilla, l'indult reial amb la condició expressa de sortir d'Espanya i passar a servir al rei Felip III, incorporant-se a les companyies d'infanteria d'Itàlia o de Flandes ¹¹. Però la seva sortida de Catalunya cap a Itàlia sembla ésser que no tingué lloc fins a primers d'octubre, segons coincideixen Soler i Terol, Reglà i Riquer. Un cop a Nàpols, on es dirigí, el nou virrei, que era el comte de Lemos, el feu capità de campanya i arribà a ésser considerat "*com lo bandoler més cortés que quant n'i ha haguts de molts anys en aquesta part: no composave ni desonrave ni tocave les iglésies, y Déu li ajudà*" ¹². Tenia aleshores en Roca Guinarda vint-i-nou anys. Igualment es té constància que vint anys després encara era militar a Itàlia, però poc més se sap sobre el final de la seva vida. El que sí prou ben suposar-se és que a Nàpols Roca Guinarda degué conèixer i llegir el *Quixot* i segurament emocionar-se del que Cervantes havia escrit sobre ell.

Nyerros i cadells, dos bàndols enfrontats

Cal recordar que *nyerros* i *cadells* eren les dues faccions més actives del bandolerisme català de finals del segle XVI i principis del XVII. Ambdues tenien els seus orígens en un moviment general de protesta que provenia, en últim terme, de les lluites civils hagudes durant l'època de Joan II, i que amb el temps derivaren en bona part en els dos bàndols oposats, i "un dels motius secundaris de lluyta foren les diferències de la sobirania territorial", segons diu Soler Terol, qui continua afirmant que "uns defensaven los drets dels pòbles; els altres l'ecziència del feudalisme. Los castells i les abadies van ser refugi de bandolers". Afegeix també "que la noblesa estava dividida; dividits estaven los representants del pòble", i segueix dient: "Es impossible deduir son programa, estudiant fets isolats" ¹³.

Aquestes afirmacions d'en Soler Terol en bona part seran compartides molts anys després, entre altres, per Martí de Riquer, quan diu que "Se era *nyerro* o *cadell* sin una ideologia superior precisa y definida, sino por vinculaciones familiares o locales. Los bandoleros que pululaban por Cataluña se consieraban afiliados a un bando o a otro y ello les permitia tener valedores o protectores incluso en las más altas esferas del poder". Així el mateix Riquer cita abans el cas del ja esmentat bisbe Robuster com un "furibundo y belicoso *cadell*", i a Alexandre d'Alentorn, diputat militar de la Generalitat entre 1614 y 1617, com "un decidido *nyerro* y valedor de nuestro Roca-guinarda" ¹⁴.

Per la seva part, Joan Reglà mantenia una postura semblant en afirmar que "És molt probable que els homes del seu temps no s'adonessin del que representaven, en rea-

litat, les dues faccions. Tenint en compte el cisma que la crisi planteja i agreuja entre la muntanya i el pla, ens sembla evident que els nyerros representaven la mentalitat feudalitzant dels cavallers de la muntanya, i els cadells, l'afirmació del poder monàrquic, aliat de la burgesia de les ciutats i viles (...). Tot això, però, en línies generals ¹⁵. Soler i Terol, a més, creu que "Nyerros y Cadells volien la llibertat, la independència de Catalunya y de la antiga Confederació. Los Nyerros se decantaven més a unirse ab la veina França; eren més *afrancesats*" ¹⁶.

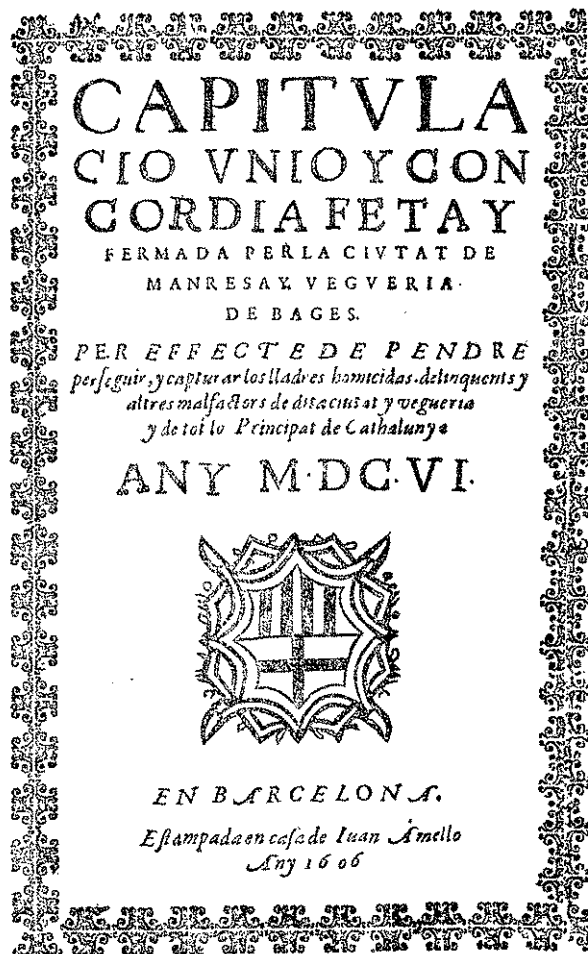
Aquesta vinculació dels nyerros amb el veí país explica la presència de gascons en les quadrilles de Roca Guinarda, fet que Cervantes també recull a propòsit de la plàtica que don Quijote dirigí als "escuderos" de Roque Ginart para que "*dejasen aquel modo de vivir tan peligroso así para el alma como para el cuerpo; pero como los más eran gascones, gente rústica y desbaratada, no les entraba bien la plática*" (II, c.60), així com també el que algunes d'aquests quadrilles la formessin més de quaranta bandolers, com quan aquests sorprengueren a don Quijote i Sancho camí de Barcelona.

No és d'estranyar, doncs, que partides de bandolers com la que comandava Perot Roca Guinarda foren constantment perseguides, tant per les seves activitats delictuoses (robatoris, assalts, desafiaments i morts) com per la participació en aquestes quadrilles d'elements francesos (gascons, sobretot) i la seva possible connivència amb nuclis hugonots. Així les autoritats civils ciutadanes, en molts casos reclutant forces pel seu compte, o bé mitjançant organitzacions com l'anomenada *Unió de Vic*, a la qual seguiren després agrupacions semblants en altres ciutats com Lleida, Barcelona, Manresa... ¹⁷. I no cal dir que, sobretot, per part de virrei, el ja citat duc de Monteleón, que ordenà a través dels seus comissaris, dels veguers i també de les forces reials de què disposava, que portessin a cap una continua persecució de les partides de bandolers.

Tot i així, Roca Guinarda, bon coneixedor de les terres que conformaven l'antiga vegueria de Vic i també d'altres contrades més o menys properes, com els contorns montuosos del Montseny, amb gran destresa s'amagava o sorprenia amb les seves partides als seus perseguidors, donant, en ocasions, pistes falses sobre la seva presència, i traslladant-se constantment d'un amagatall a un altre, o bé entrant per sorpresa en viles, sobretot osonenques, com Taradell, Roda de Ter, o robant a l'església parroquial de Balenyà, fet pel qual fou excomunicat pel bisbe Robuster, si bé després fou absolt per haver restituit el que havia saquejat.

La mateixa audàcia feu que s'atrevis -com es dirà després- arribar fins el Vallès i apropar-se a Barcelona, entrant en nuclis urbans com Sant Cugat del Vallès, Mollet, Montcada o Sant Andreu.

De la probable estada i sojorn de Roca Guinarda a Barcelona, així com de l'episodi en el què Cervantes fa coincidir la trobada entre el seu Perot Roque Ginart i don Quijote i Sancho, ambdós ja apropant-se a Barcelona, i la posterior entrada d'aquests personatges a la ciutat comtal (II,

"Capitulacio Unio y Concordia feta ..." (1606)

c. 60 i 61), com també de les possibles versemblances entre els fets reals i la ficció cervantina, ens en ocuparem -com hem dit- més endavant, ja que abans convé referir-nos -sempre seguint la documentada *història* del famós bandoler, escrita per en Soler i Terol- sobre un fet que portà a cap dins la comarca bagenca, amb notòria repercusió sobre la ciutat de Manresa, un dels més fidels seguidors de Roca Guinarda, Jaume Alboquers, conegut com "l'Escolanet de Polinyà".

De les moltes denúncies que sobre les malifetes que portaven a terme les quadrilles de Roca Guinarda, feient veguers, comissaris o veïns, cal destacar-ne dues presentades davant del sotsveguer de Manresa, Jaume Carbonell, segons les quals i durant els dies 8 i 9 de novembre de 1609, una quadrilla del bandoler es trobava movent-se per terres properes a Manresa; concretament, s'havia presentat en dos masos de Monistrol de Rajadell (avui Monistrolet). I a primers de l'any següent, "una quadrilla d'En Roca Guinarda, manada personalment per son capità, va passar, a primers de matí, pel Pont de Cabrianes amoïnant als consellers de Manresa, quins ho escrigueren lo dia 12, als de Prats de Rei y al duc de Monteleón (...). A Manresa -seguim textualment- va estarhi trènta nou dies En Francesc Cas-

tellarnau ¹⁸, vagant pels volts de la ciutat ab quatre porters y dues mules, "en persecutio de Rocha Guinarda y sa quadrilla y fortificatio contra fautors (és a dir, còmplices de la quadrilla). I el dia 22 del mateix mes de maig, uns quants partidaris d'en Roca Guinarda foren vistos a sant Martí de Torruella; com també el regent de la vegueria de Manresa denuncià per les mateixes dates haver-los vist a Sampedor"¹⁹.

Un fet que atemorí a la ciutat de Manresa

L'acció més important que portà a cap el ja citat repetidament Jaume Alboquers fou la que protagonitzà, mitjançant una lletra de desafiament als consellers de la ciutat de Manresa, als quals amenaçà que si no li lliuraven dues mil lliures, estroncaria la Sèquia. I per ésser més fidels als termes amb els quals Alboquers desafià als consellers manresans, preferim transcriure textualment el que explica sobre el cas en Soler i Terol ²⁰:

"Al vèure los de Manrèsa que la Cèquia no duya aygua, la reseguiren, y varen trobar fet malbé lo pònt del Vilar, d'aont havien tretes moltes pedres y ensorrat un gran tròç pera que l'aygua vesés (...) Al costat del saltant d'aygua, y aguantat per trèis o quatre ròcs, varen trobarhi un pal drèt, esquerdat del cap de munt, aont hi havia una lletra que dèya així:

*Als Senyors Consellers de Manrèsa,
que Deu garde.*

Senyors Consellers: Per lo que vostres mercés se maten tant de nostres coses anant tapant los pasos del Llobregat, y així som nos recordat de les mercés quens fan, desde ara los desafio en bens y personas y en particular a la pubilla, que si no ens donen dos mill lliuras, en mans del Rector de Avinyó o nostras, ques tingan per desafiat, y, com dic, la pubilla li tallarem las camas perque no pugue arribar a la Ciutat, y per que coneguem que noms burlam volem començar esta nit. A 29 de agost de 1610. Jaume Alboquers ²¹.

Precisa a continuació el mateix Soler Terol que en anomenar Alboquers la pubilla es referia, naturalment, a la Sèquia, i quan amenaçava de tallar-li les cames, volia dir que estroncaria el canal perquè l'aigua no arribés a Manresa.

Ben pocs dies després d'aquesta malifeta, els consellers de la ciutat comuni-

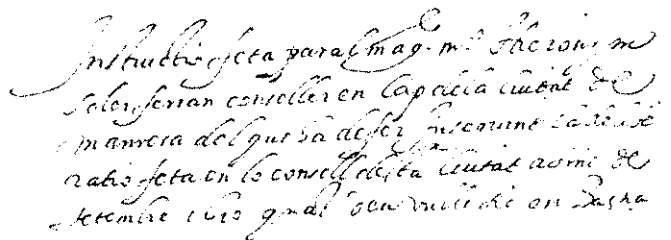
caren per escrit als de Barcelona sobre el desafiament de què havien estat objecte per part de Jaume Alboquers, i dels desperfectes que l'acció del bandoler havia ocasionat a la Sèquia, afirmant que era "un dels scandalosos atreviments que may se hajan vist en esta provincia", sol·licitant alhora consell sobre com havien d'actuar per salvar la seva autoritat ²².

Aquest escrit, conjuntament amb la lletra de desafiament d'en Jaume Alboquers fou portat a Barcelona pel conseller en cap, en Jerònim Solerferran, acompanyat per sis jurats més de la ciutat ²³. I per aquest motiu –segons afirma Soler Terol– l'autògraf de la citada lletra es troba a l'arxiu Municipal de Barcelona ²⁴.

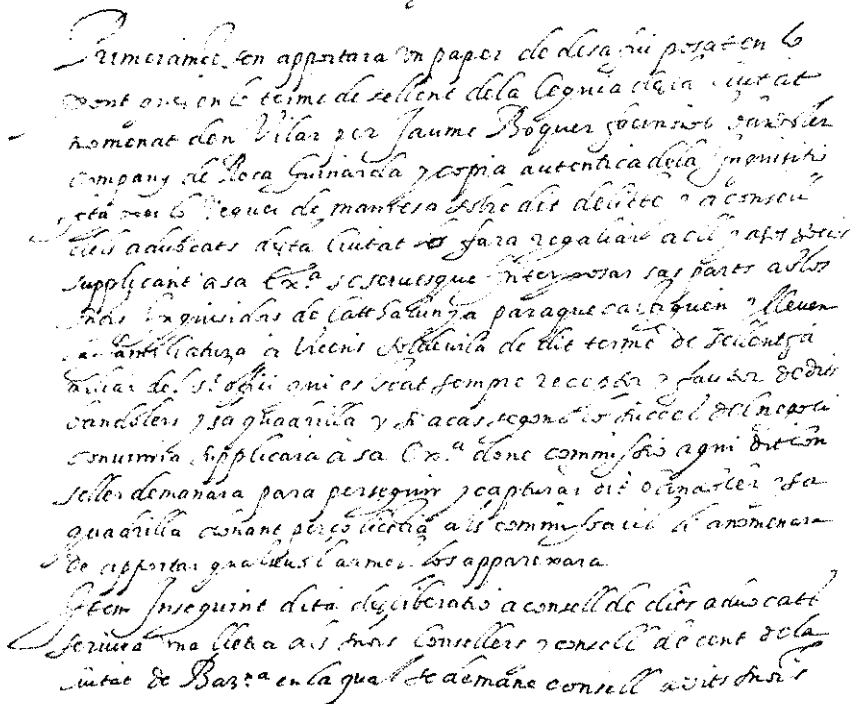
Al mateix temps, el conseller en cap portava a Barcelona, conjuntament amb sis jurats representants de Manresa, unes *Instruccions* sobre el que havia de fer a la ciutat comtal. Tot seguit en reproduïm uns fragments d'aquest document:

Instructio feta para mag. m.º Hieronim Solerferran, conseller en cap de la Ciutat de Manresa del que ha de fer inseguint la deliberatio feta en lo consell desta ciutat a sinc de setembre 1610 qual deu ville sie en Barcelona.

Primerament sen aportara un paper de desafi u posat en lo pont ques en lo terme de Sellent de la cequia

Instructio feta para mag. m.º Hieronim Solerferran, conseller en cap de la Ciutat de Manresa del que ha de fer inseguint la deliberatio feta en lo consell desta ciutat a sinc de setembre 1610 qual deu ville sie en Barcelona.

Primerament sen aportara un paper de desafi u posat en lo pont ques en lo terme de sellent de la cequia d'una ciutat nomenat don Vilar per Jaume Boquer govenor, pariter company de Roca Guinarda y copia autentica de la prohibicio en lo Regue de manresa sobre des deutes y aconson des aduencas desta ciutat y fara regalard acil paper de supplicare a sa Ex.ª se reserue que interposar sas partes ab los Indis Inquisidas de l'at de l'aygua para que carra buen y lleuen a l'antalladura a llocis d'obediencia de l'he terme de Sellent y d'una de. Si obli que es deat sempre reserue y fauza a d'obediencia de l'at de l'aygua y de acas, reserue y d'obediencia de l'at de l'aygua supplicara a sa Ex.ª done commissio agni d'una seller demanara para perseguir y capturar de d'obediencia y a quadrilla de l'at de l'aygua als commissarios de l'anomenat de aportar qualques l'aygua, los apporara.

Jeronim Inseguint dita deliberatio a consell de dir a d'una cadi fer una ma l'at a als tres Consellers y consell de cont de la ciutat de Bar.ª en la qual se demane consell a d'una cadi

AHCM. Registre de lletres de 1602 a 1621 / AM; 1088

Fragment de les instruccions que havia de seguir el conseller en cap de la ciutat de Manresa en la seva visita a Barcelona (AHCM. – Registre de Lletres de 1602-1621. AM-1088)

desta Ciutat nomenat den Vilar per Jaume Boquer, facieros bandoler company de Roca Guinarda y copia autentica de la Inquisitio feta per lo veguer de Manresa sobre dit delictes [...] Item inseguint ditat deliberatio a consell de dits advocats scriura una lletra als senyors consellers y consell de cent de la /// ciutat de Barcelona en la qual se demane consell a dits senyors [...] Item consemblament fara scriure altra lletra par als senyors deputats de aquest Principat demanantlos favor y ajuda para perseguir dit bandoler y sa quadrilla [...] Item solicitara al señor mossen Magarola la expeditio de la causa de la cequia porque est cal es concernent molt sobre certs caps de dita causa contra dit Vicens Soldevila de Manresa a 6 de setembre 1610
Los consellers de la ciutat de Manresa ²⁵.

Acabarem la relació sobre aquest fet, que tant alterà els ànims dels manresans, i que ràpidament fou conegut per tot el Principat, afegint que a primers de novembre del mateix 1610, fou perseguida i atrapada pels soldats comandats per en Jaume Descatllar, una quadrilla manada precisament per en Alboquers, qui durant la lluita fou mort junt amb un altre bandoler pel mateix Descatllar; acció per la qual aquest fou recompensat amb cinquanta lliures per les dues morts, juntament amb els bandolers capturats, entre els quals hi figurava el gasconet en Vilar de la Costa, del qual es demanà al virrei que se li prengués declaració extensa per saber “de aont vingué tal atreviment” respecte a l'estrocament de la Sèquia. Igualment en Soler i Terol ens diu que “A en Jaume Alboquers se li tallá'l cap, y, per mediació del tresorer de Catalunya, Cristòfol Gallart, va ésser enviat a Manresa; de lo qual quedaren agraits los consellers” ²⁶.

Heus aquí expressada una part d'aquest agraïment:

Sempre havem tingut gran confiança que sa Exª. y v.m. tinrien particular cuydado de castigar los insultos fets contra esta ciutat y que offerintse occasio nos farien merce y axi la havem rebuda particular de sa Exª. y de v.m. de la demostratio han feta en el cas ocurrent enviant asi lo cap del Escolanet de Polinya para que se pugue fer publica [...] ²⁷.

I a més, aquests consellers “varen posar lo cap en la muralla del portal de Sobrerroca aont va serhi fins al segle passat” ²⁸.

Segons afirma més endavant en Soler i Terol, “En Jaume Alboquers era un hòme instruit còm son capità. Se coneixien des de anys anteriors –com ja s'ha dit abans– y s'eren llençats a la vida irada, surtintne d'ella ab diferente sort” ²⁹. Efectivament, –tal com hem avançat ja– en Roca Guinarda aconseguí, després de dues peticions de remissió denegades per a ell i els seus més amics, l'indult gràcies a un nou virrei transitori de Catalunya, que havia substituït al duc de Monteleón.

Roca Guinarda, un cop desterrat a Itàlia, arribà a ésser nomenat pel nou virrei de Nàpols, conde de Lemos, capità d'una companyia

A ben segur que cansat de la vida que portava com a bandoler des de feia anys, sempre atacant o fugint de les forces que el perseguien a ell i als seus, i tal com Cervantes li fa dir en una de les converses que el seu Roque Guinarte manté amb don Quijote, en el transcurs de la qual el bandoler confessa que *aunque me veo en la mitad del laberinto de mis confusiones, no pierdo la esperanza de salir d'el a puerto seguro* (II, c. 60), es decidí a escriure, a primers de juny de 1610, les dues citades lletres al virrei de Catalunya, tot i que encara no havia perdut alguns dels seus companys més addictes com en Jaume Alboquers.

En la primera de les lletres, Roca Guinarda reconeixia *la ceguera con que ha bivido en sus culpas y delictos, y la obligacion que le corre de procurar la emienda dellos, encaminandose por el camino de la salvacion (...)*, i suplicava primer *que se le haga bastante remision, assí de su persona como en la del Escolanet de Puliña, Jayme Alboqués, el escolanet de Mossen y Joan Aymerich, ofreciéndose todos, como lo hazen, de tomar destierro de Cataluña y sus Condados, en la parte que V. Exª. fuere servido, como sea en Milan, Sicilia, o Flandes (...)* però amb la condició que no excedís de deu anys. I acabava la lletra amb la següent exigència: *Todo lo arriba dicho, para que haya de tener efecto, ha de ser el total asiento dello, antes que V. Exª salga del gobierno de Barcelona* ³⁰.

En la segona de les lletres enviades, Roca Guinarda, a més d'insistir en la petició d'indult formulada en la primera, exigia altres demandes: *Haviendo sabido que V. Exª no ha sido servido admitir lo que por mi se tenia suplicado, suplico de nuevo con la misma humildad a V. Exª lo propio, y cuando no pueda alcançarlo, a lo menos no se niegue el representarlo V. Exª a su Magestad, contentandose tan solamente de veinte días de guise, en la forma y con las circunstancias, en que pueda venir la respuesta, que será cooperar V. Exª en los medios que podrán causar la salvacion de muchas almas, desseosas ya della. Pedro Roca Guinarda* ³¹.

El rei Felip III va passar aquesta segona lletra al Consell d'Aragó, el qual informà al monarca negativament ateses les condicions proposades en el memorial presentat pel virrei sobre les exigències manifestades per en Roca Guinarda, ja que les considerà inacceptables, donat “que solo el leerlas offende quanto mas passar por ellas” ³².

Al no ésser acceptades les peticions de remissió formulades pel famós bandoler, ell i les seves quadrilles retornaren a les seves activitats, a la vegada que es reprenien les persecucions contra ells per part del sometent general, però sembla versemblant que a conseqüència de la desfeta soferta per algunes de les seves partides, en Roca Guinarda s'hagués allunyat o amagat per un temps dels seus, o fins i tot haver sortit del Principat refugiant-se a França, segons conjecturen en Soler i Terol, Reglà i Riquer, si bé al cap de poc tornava el bandoler i reapareixia amb la seva

quadrilla pel Vallès, movent-se amb extraordinària destresa, de forma semblant a com ho havia fet abans per les rodalies de Barcelona, causant una gran preocupació en la ciutat en vigílies de la festivitat de Sant Joan.

Finalment, però, després de haver-li estat denegades les dues anteriors peticions de remissió ja citades, en Roca Guinarda fou indultat pel un nou virrei de Catalunya, el ja citat Pedro Manrique, bisbe de Tortosa, que havia succeït durant uns quants mesos al duc de Monteleón. El nou virrei -que segon afirma Reglà- "va caracteritzar-se per l'intent d'acabar amb el bandolerisme mitjançant el perdó, que s'atorgava a canvi d'obligar-se els interessats a servir el rei en els exèrcits d'Itàlia o de Flandes" ³³, concedí el perdó a Perot Roca Guinarda, amb data 30 de juny de 1611, precisant, al principi del document de remissió, les raons del perdó: "Atenent les moltes y diverses suplicacions. ab molta humilitat per notables i religioses persones a nos fetes, les quals tenen efecte al be public y comu sosiego y quietut d'aquesta Provincia" ³⁴.

Juntament amb Roca Guinarda foren perdonats tota una llarga sèrie de bandolers que Reglà detalla pels seus noms o bé pels seus motius o llocs de procedència els bandolers que foren perdonats, com també els que foren capturats ³⁵. Però en el cas d'en Roca Guinarda cal tenir també en compte que en el document de remissió es fa esment de les diverses suplicacions fetes a favor del ban-

doler per notables i religioses persones. En Soler i Terol aporta en aquest sentit el fet d'un episodi recollit a la *Quarta parte de la Historia de la Orden de San Jerónimo, continuada por Fray Francisco de los Santos* (Madrid, 1680), en el qual es relata el que li passà a un tal fra Martí de Perpinyà, quan tornava d'aquesta població, i portava unes perles "encerradas en unas nueces", que havia anat a recollir a la ciutat rossellonesa per encàrrec de la Reina Margarita, muller de Felip III. Pel camí li sortí al pas la quadrilla d'en Roca Guinarda, mes en dir-li el frare que les perles que portava amagades i que ja havien descobert els bandolers, en Roca Guinarda no sols les hi retornà, sinó que es donà a conèixer i li confessà *los intentos que tenía de dejar la vandolina (banda o partida de bandolers), y que otros lo deseaban también*. Commogut el frare del que li havia dit el bandoler, en arribar a l'Escorial, intercedí sobre el seu indult als reis. "Fué la reina Margarita -segueix transcrivint en Soler i Terol l'episodi de la *Historia* abans citada- lo que más instó en esto con el rey, mirando, como tan santa, ser cosa de tanta piedad y seguridad de los reinos como había mirado lo de la expulsión de los moriscos" ³⁶.

Precisament sobre el tema de l'expulsió dels moriscos, decretada el 1609, i portada a cap a Catalunya el maig de l'any 1610, se'n parlarà força en els capítols següents del *Quixot*, durant l'estada del bandoler català a Barcelona (II, c. LXI i ss). I de la versemblança sobre l'episodi protagonitzat pel frare, abans referit, en Soler i Terol hi afegeix: "Lo de Fra Martí podria molt ben ser que fos històric; es verosímil" ³⁷, mentre que en Reglà s'inclina "a creure que és una mena de réplica al que havia escrit Cervantes sobre Roca Ginarda" ³⁸.

Després d'haver recordat al pacient lector un perfil, per suposat esquemàtic i incomplet, de la figura d'en Perot Roca Guinarda, seguint -com hem anat repetint- l'història d'aquest bandoler escrita per en Soler i Terol, i de destacar un episodi que tan afectà a la ciutat de Manresa com l'estroncament de la Sèquia per part d'un dels destacats membres de la quadrilla d'en Roca Guinarda, creiem que ha arribat el moment de confrontar alguns trets de la verdadera personalitat del famós bandoler català amb la d'en Perot Roque Guinart, que Cervantes ens dona en els capítols LX i LXI de la segona part del seu *Quixot*.

Cal dir abans també que en Soler

Paràgraf de les "Delliberacions del Consell" del volum corresponent als anys 1609 a 1619 (AHCM. - Delliberacions del Consell de 1609-1619. AM. I-218)

Al M^o Sr. don Enrich
p^o del Governador y de Fra
guera Sr. de la Real de
provincia de Catalunya

M^o Sr.

+ Sempre haurem tingut gran confiança que sa M^o a
V. m. tindrà particular curada de calgar lo que
• d'altre fetos contra esta ciutat y que offensives occorran nos farem
merce y así la haurem rebuda particular de sa M^o a y de
V. m. de la demostnatio San feta en el passament emmanant
afís lo cap del Castell de Polvorja para que se pugué per
publica abut los anys y mesos con calgar sa M^o a y de
consell los abruñados y desafueros de gente labregada y bonobren
al escepçion y por lo haurem sabido de los reballo y la
perço haurem en el que entrala delos el y red vni lo garant
de base don vni la delo de la estya lo qual sabem sa m^o a y de
agradullas al la compaña de Diosa y marda seria fante
la grandissima donat orde V. m. lo Interrogat particular
tome del desafu y penderos de la cequia y enq sabem original
nave de base n^o m^o tal abruñado y de la bonobrenat compañ
que V. m. con sempre en el particular mura q^o en la fha
de la ciutat N. S. q^o la M^o a y de V. m. demostn
a 13 de 9° de 1611

M^o Sr.

B. I. m. a V. m.

los señores
los Condes de la Casa de Aragon

i Terol s'ocupà igualment d'aquests dos citats capítols en els corresponents XXVII i XXX del seu llibre, oferint-nos comentaris i confrontacions entre el personatge històric i el que creà Cervantes, avançant-se amb molts anys als comentaristes actuals en parlar del personatge cervantí.

I segons apunta en Soler i Terol, "es probable que entrés En Roca Guinarda a Barcelona; lo cert es que va arribarhi fins a ses portes, y a dintre va parlarse molt d'ell"³⁹. Martí de Riquer, per la seva part, afirma que "Aunque no existe prueba documental que acredite que Rocaguinarda entrara en la capital y residiera en ella, la tradición barcelonesa lo admite y supone que, en Barcelona, se alojaba en el callejón hoy todavía llamado de Perot lo Lladre, que da a la calle del Pino"⁴⁰.

Finalment, el Perot Roque Guinart que apareix en el *Quixot*

Tinguem present primerament que el Roque Guinart recreat per Cervantes, i que apareix ja molt avançada la segona part de la novel·la, és un dels pocs personatges reals i històrics que, bé amb els seus propis noms, lleugerament o del tot modificats, surten al llarg de l'obra, però ben pocs adquireixen el relleu del famós bandoler català, que ocupa i fins i tot pren el relleu al propi heroi cervantí en part del capítol 60, quan en Roque Guinart protagonitza dues cavalleresques actuacions davant l'admiració atònita de don Quijote.

Cosa semblant podria afirmar-se quan, a principis del capítol següent, després que *Tres días y tres noches estuvo don Quijote con Roque, y si estuvieran trescientos años, no le faltara qué mirar y admirar en el modo de su vida*, i ja un cop arribats a la platja de Barcelona la vigília de Sant Joan, a la nit, don Quijote, Sancho, i escortat per sis dels seus homes, en Perot Roque Ginart, aquest s'acomia d'ells, després d'abraçar-los *con mil ofrecimientos que de una a la otra parte se hicieron*.

Dit això, una primera qüestió que hom pot plantejar-se és la de com Cervantes arribà a tenir coneixement de moltes de les característiques que configuraren la personalitat i l'entorn del bandoler català; el seu mode de viure, la composició de les seves quadrilles o, fins i tot, —com abans hem apuntat— la seva possible entrada i sojorn a Barcelona, l'any 1610.

Ja el mateix Soler i Terol —tal com hem avançat— dedicà bona part dels capítols XXVII i XXX del seu llibre a comentar alguns dels aspectes verídics que presentava la figura del Roque Ginart cervantí, encara que mai s'arriscà a concloure que el vertader Roca Guinarda i Cervantes coincidissin els mateixos dies a Barcelona, cosa que sí arribà a preguntar-se Joan Reglà, interrogant-se "—no hi coincidí pas amb Cervantes?"⁴¹. El que sí considera en

"... Nueva manera de vida le debe parecer al señor Don Quijote la nuestra ...".
Il·lustració d'en Gustavo Doré.

Soler i Terol com un fet és que "Cervantes era a Barcelona pel juny de 1610, y allí deuria trobarse ab son ilustre protector"⁴², referint-se al comte de Lemos.

Qui més i més properament s'ha plantejat aquesta qüestió del sojorn de Cervantes a la ciutat comtal ha estat Martí de Riquer, que, respectant quasi sempre les rigoreses afirmacions d'en Soler i Terol, arriba a una asseveració semblant quant afirma. "No cabe en modo alguno en lo inverosímil que Miguel de Cervantes se trasladara, a sus sesenta y dos años, de Madrid a Barcelona para solicitar al conde de Lemos que lo llevara consigo a Nápoles"⁴³, tot i que abans ha discrepat d'en Soler i Terol en afirmar que Cervantes no va pas poder parlar amb el comte de Lemos, sinó amb els germans escriptors aragonesos, Lupercio i Bartolomé Leonardo de Argensola, els quals formaven part del seguici del futur virrei de Nàpols, i que prometeren a Cervantes que aviat seria reclamat a la cort napolitana, sense que aquesta pretensió de l'autor del *Quixot* s'arribés a complir.

Coincideixen totalment en Riquer i en Soler i Terol, quan aquest últim apunta la possibilitat que en Roca Guinarda es trobés a Barcelona el dia de la festa de Sant Joan, i en Riquer afirmant que "Miguel de Cervantes debió de quedarse algun tiempo más en Barcelona, por lo menos hasta el 24 de junio, festividad de San Juan (...) o incluso hasta setiembre, mes en cuyos días 16 y 19 las galeras de Cataluña hicieron importantes capturas de bajeles

moros, muy similares a las que describe en el *Quijote* ⁴⁴. Igualment, comparteixen en Soler i Terol i en Riquer la idea que Cervantes no arribà a conèixer personalment en Roca Guinarda, de qui es diu, quan aquest es presentà davant de don Quijote i Sancho, que “mostró ser de hasta edad de treynta y quatro años(...); robusto más que de mediana proporción, de mirar grave y de color morena. Venia sobre un poderoso caballo, vestida la acerada cota, y con quatro pistoletas –que en aquella tierra se llaman pedreñales- a los lados (II, c.60). Es tracta –com hom pot advertir- d'un retrat curt, més aviat tòpic i idealitzat, que no correspon pas amb el que descriviren l'any 1609 dos pagesos de les poblacions de Roda i Malla, quan aquest últim declarà sobre l'aspecte que oferia el bandoler que se li havia presentat a casa seva, testificant que *ere un home espigat, prim, flach de cara ab algunes rugues, ab poch barba casi tirant a roig, qui portva un barret de molt bona talla ab unes plomes quem par ni havie una de vermella que li cubrien lo sombrero, que portava unes mitjes vermelles y vestit de un color que casi pardejaba, de diversos colors, y en la dejuns de la barba tenia una senyal o colp* ⁴⁵. Sobre aquesta senyal, hom recordarà que quan hem fet referència a les primeres escaramusses hagudes entre el jove *nyerro* Perot Roca Guinarda i gent del bisbe *cadell* Robuster, Perot havia rebut una ferida important, la cicatriu de la qual bé podria ésser la que havia observat el pagès de Malla en el rostre del bandoler.

En canvi, una altra que podria considerar-se com una coincidència significativa, –ja observada per en Soler i Terol, i posteriorment per en Riquer, hom la troba al final d'una mena de confessió que en Perot Roque Guinart fa a don Quijote, quan li explica i justifica el seu comportament: *Nueva manera de vida le debe de parecer al señor don Quijote la nuestra, nuevas aventuras, nuevos sucesos, y todos peligrosos; y no me maravillo que así la parezca, porque realmente le confieso que no hay modo de vivir más inquieto ni más sobresaltado que el nuestro. A mi me han puesto en él no sé qué deseos de venganza que tienen fuerza de turbar los más sosegados corazones; yo, de mi natural, soy compasivo y bien intencionado; pero, como tengo dicho, el querer vengarme de un agravio que se me hizo, así da con todas mis buenas inclinaciones en tierra (...) pero Dios es servido de que, aunque me veo en la mitad del laberinto de mis confusiones, no pierdo la esperanza de salir dél a puerto seguro* (II, c.60). Quan Cervantes, molt probablement a finals de 1614, escrivia el capítol LX, feia dir això últim a Perot Roca Guinart, és que ja sabia perfectament que aquest havia estat indultat l'any 1611.

Més coincidències i també discrepàncies hom podria trobar-hi entre el vertader i històric Roca Guinarda i el personatge recreat per Cervantes, qui molt sovint embelleix la seva figura, com quan el personatge de doña Guiomar de Quiñones, després que junt amb el seu seguici havia estat detinguda pel bandoler i finalment alliberada cortesament, aquesta *se quiso arrojar del coche para besar los pies y las manos del gran Roque; pero él no lo consintió en ninguna manera; antes le pidió perdón del agravio que*

le hacía, forzado de cumplir con las obligaciones precisas de su mal oficio (II, c. 60).

No voldríem pas acabar aquest treball, el motiu del qual ha estat tant el fet de complir-se enguany el IV centenari de l'aparició del *Quijot*, com el de recordar la documentada i àmplia *història* sobre Perot Roca Guinarda, que en Lluís Soler i Terol redactà ara fa justament cent anys, al mateix temps que recomanar al lector actual de l'obra de Cervantes que es fixi, quan, a la meitat del capítol LX de la novel·la, apareix el personatge Perot Roque Guinart, com aquest es converteix, en el que resta del capítol, en el vertader protagonista, i don Quijote resti quasi només com un admirador seu. *¡oh valeroso Roque, cuya fama no hay límites en la tierra que lo encierran!*

Ignasi Bajona Oliveras
Doctor en Filologia Romànica

Notes

1. La bibliografia sobre el bandolerisme català durant els segles XVI i XVII és força àmplia. Ens limitarem, però, a unes quantes obres en les que de forma monogràfica o bé que dintre d'estudis generals, s'ocupin àmpliament del tema:
 - Elliott, John. H.: *La rebelión de los catalanes. Un estudio sobre la decadencia de España (1598-1640)*, Madrid, 1977.
 - Sales, Núria: *Senyors, bandolers, miquelets i botiflers. Estudis sobre la Catalunya del segle XVI al XVIII*, Barcelona, 1984.
 - Sobrequés i Callicó, Santiago: *Història de Catalunya*, Bilbao, 1979, vol. VIII.
 - Soldevila, Ferran: *Història de Catalunya*, Barcelona, 1962, vol. II.
 - Reglà, Joan: *El bandolerisme català del barroc*, Barcelona, 1966, (2ª edic.)
 - Vilar, Pierre: *Catalunya dins l'Espanya moderna*, Barcelona, 1964, vol. II.
 - Tomàs Cabot, Josep, “*Rocaiguinarda y Don Quijote*” en “*Historia y Vida*”, Extra, núm. 13, Barcelona 1978. Si bé es tracta d'un article de caràcter divulgatiu sobre el bandolerisme català i la seva relació amb el personatge cervantí Roque Ginart, pot proporcionar al lector del *Quijot* una primera aproximació al tema.
 - Torres, Xavier: *Els bandolers (s. XVI-XVII)*, Vic, 1991.
2. Entre els editors i comentaristes del *Quijot* anteriors a la publicació del llibre d'en Soler Terol, que s'ocupen de la figura de Perot Roca Guinart, hom pot citar, entre altres:
 - Clemencín, Diego, edic. del *Quijot*, Madrid, 1833.39, 6 vol. Existeix una edició actual precedida d'un estudi de Luis Astrana Marín. València, 2005. Interessen sobre el tema que ens ocupa les notes als caps. LX i LXI, pp. 1859-1865.
3. Lluís M^a. Soler y Terol: *Perot Roca Guinarda. Història d'aquest bandoler*. Hom pot consultar, no obstant, aquesta obra a la Biblioteca del Casino (Manresa) i també a l'Arxiu Històric Comarcal de Manresa (AHCM).
Quant a l'ortografia i accentuació utilitzada per en Soler y Terol, hem preferit conservar-la tal qual, a fi que el lector d'aquest treball pugui apreciar les diferències respecte a les normes introduïdes posteriorment per en Pompeu Fabra.
Referent a la llicència de l'Ordinari cal precisar que fou sol·licitada pel seu pare Leonci –segons notícia facilitada pel Dr. Josep M. Gasol– al bisbe de la diòcesi, Josep Torras i Bages, com es desprèn de la carta que el bisbe li adreça amb data del 27 d'agost de 1907; carta en la qual a més li dona “la enhorabona per la precocitat literària del Fill” (referint-se a l'extensa i docu-

- mentada *història* sobre Rocaguinarda que Lluís Soler i Terol deuria tenir ja enllestida en aquella data per la impremta. *Epistolari de Josep Torras i Bages*, vol. III. Pàg 252, carta 1224 (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996)
4. Miguel de Cervantes: *La Galatea*, edició de Juan Bta. Avall-Arce, Madrid, 1961, pp. 134-135. A propòsit d'aquest episodi ocorregut al personatge cervantí Timbrio, l'autor d'aquesta edició creu que, malgrat que Cervantes no dona el nom del "valeroso caballero catalán, cabdill dels bandolers que sorprenen al personatge, bé es podria arribar a identificar-lo amb Perot Roque Guinart. Vid. nota 1, p. 135.
Vid. també: Salazar Rincón, Javier, *El mundo social del "Quijote"*, Madrid, 1986. Interessen en particular las pp.94-100 dedicades al bandolerisme a Catalunya i al personatge cervantí Roque Guinart en l'obra de Cervantes.
 5. Miguel de Cervantes: *La Cueva de Salamanca* en *Entremeses*, edició de Nicholas Spadaccini, Madrid, 2002 (15ª edic.) pp. 241-242.
 6. Salvans i Coromines, Anicet, *Perot, lo bandoler*, Barcelona, 1993 (2ª ed.), p. 8. Existeix un còmic titulat *Rocaguinarda* amb guió i il·lustracions d'Oriol Garcia i Quera. Andorra, 2003.
 7. Riquer, Martín de, *Cervantes en Barcelona*, Barcelona, 2005, p. 71, nota 7
Soler i Terol, *ob.cit.*, pp. 21-31.
En endavant, com es diu al llarg d'aquest treball, la major part de la informació que es dona sobre la vida i activitats d'en Roca Guinarda procedeixen del llibre d'en Soler i Terol. Per tant, únicament s'indican amb notes les pàgines de les quals es reproduïx textualment fragments o frases de la citada obra. El mateix es procedirà quan es tracti de textos trets de les citades obres d'en Reglà i d'en Riquer.
 8. Madurell Marimón, J.Mª.: "El obispo Francisco Robuster y las bandosidades de "nyerras" y "cadells", en "Analecta Sacra Tarracoenensia", XXIV, 1951, p. 187.
 9. Bajona Oliveras, Ignasi: *L'antic Col·legi de Sant Ignasi de Manresa*, Manresa, 1997, p. 31.
 10. En les cites textuals extretes del *Quixot* no s'indica més que la part i el capítol però no la pàgina corresponent atès que el nombre d'edicions actuals de l'obra són moltes. Tot i així, només a títol orientador, citem algunes de les més recents, editades amb motiu del IV Centenari de la publicació del *Quixot*:
-Basanta, Angel. Edic., introd. y notas de..., Anaya, Madrid, 2005
-Blecua, Alberto, Edic., introd. y notas de..., Austral, Madrid, 2005. A la Col. Austral existeixen nombroses edicions anteriors del *Quixot*.
-Riquer, Martín de. Texto, introd. y notas de..., Edit. Planeta, Barcelona, 2005. Del mateix Riquer existeixen nombroses edicions anteriors, també amb notes.
-Rico, Francisco. Edic. y notas de... A més, l'edició inclou, en els preliminars, una sèrie de treballs de Mario Vargas Llosa, Francisco Ayala, Martín de Riquer, José Manuel Blecua, Guillermo Rojo, José Antonio Pascual, Margit Frenk i Claudio Guillén. Edición del IV Centenario. Real Academia Española. Asociación de Academias de la Lengua Española, Madrid, 2005.
-Sevilla Arroyo, Florencio. Edic. de..., Ediciones Lunberg, Madrid-Barcelona, 2004.
 11. Reglà, Joan, *Els virreis de Catalunya*, Edit. Vicens-Vives, p. 125.
 12. Elogi que Soler i Terol copia en *ob.cit.*, p. 340, procedent d'*El Quijote comentado por Diego Clemencín* (Notes al cap. LX de la Segona part) Vid. nota 2.
 13. Soler i Terol, *ob.cit.*, p.51.
 14. Riquer, Martín de, *ob.cit.*, p.67
 15. Reglà, Joan, *El bandolerisme català...*, p. 33.
 16. Soler i Terol, *ob.cit.*, p.51.
 17. Soler i Terol, *ob.cit.*, pp.57-61.
 18. Possiblement aquest Francesc de Castellarnau fos un avantpassat d'en Josep Mª de Sagarra, que a la Primera part de les seves *Memòries* afirma textualment: "L'any 1614, Francesc de Castellarnau, cosí germà de Guillem, obté un privilegi especial de noblesa del rei Felip III per uns actes de valentia del citat Francesc en la persecució del bandolers", *Memòries*, I, Edic. 62, MOLC, Barcelona, 1981, p. 143.
 19. Soler i Terol, *ob.cit.*, pp 237-238.
 20. Soler i Terol, *ob.cit.*, pp 296-297
 21. Transcripció feta per en Soler i Terol en *ob.cit.* pp.296-297. Vid. també AHCM, *Manual del Consell 1609-1619/A.M.*, I-218.
 22. Soler i Terol, *ob.cit.*, p. 298.
 23. AHCM, *Delliberacions del Consell 1609-1619/A.M.*, I-218.
 24. Soler i Terol, p. 300, nota 1.
 25. AHCM, *Registre de lletres de 1602 a 1621/A.M.*, 1088.
 26. Soler i Terol, *ob.cit.*, p. 304-306.
 27. AHCM, *Registre de lletres de 1602 a 1621 / A.M.*, 1088. Agraïm al director de dit Arxiu, Jordi Torner, les facilitats i la col·laboració rebuda d'ell en la localització d'aquesta documentació, així com de la seva amable col·laboració en la transcripció d'aquests textos.
 28. Soler i Terol, *ob.cit.*, p. 306, cita com a font: Magí Canyelles, *Grandesa y antiguitats de la ciutat de Manresa*, Manresa, 1896, p. 181.
 29. Soler i Terol, *ob.cit.*, p. 306.
 30. Soler y Terol, *ob.cit.*, pp. 271-272, reproduïx sencera aquesta primera carta de remissió de Perot Roca Guinarda, adreçada al virrei de Catalunya, duc de Monteleón, perquè la fes arribar al rei Felip III, Va encapçalada amb el títol *Copia del papel que se dió al Duque de Monteleón en nombre de Rocaguinarda*. També Martí de Riquer, *ob.cit.*, pp. 83-84, copia aquesta segona lletra però traduïnt-la al castellà.
 31. Soler i Terol, *ob.cit.*, p. 275, reproduïx també íntegrament aquesta segona carta.
 32. Soler i Terol, *ob.cit.* p. 283.
 33. Reglà, Joan, *El bandolerisme català...*, pp. 122 i ss.; i també *Els virreis de Catalunya*, p. 125.
 34. Soler i Terol, *ob.cit.*, p. 338.
 35. Vid. Reglà, Joan, *El bandolerisme català...*, pp.127-130, la relació de bandolers perdonats, així com la de bandolers capturats i delinqüents perdonats.
 36. Soler i Terol, *ob.cit.*, pp.354-356. Encara que amb caràcter divulgatiu és interessant l'article que J. Tomàs Cabot, amb el títol *Doña Margarita y el bandolero Rocaguinarda*, publicà a "*Historia y Vida*", Extra 82, Barcelona, 1981, p.29.
 37. Soler i Terol, *ob.cit.*, 354.
 38. Reglà, Joan, *El bandolerisme català...*, pp. 125-126.
 39. Soler i Terol, *ob.cit.*, 255.
 40. Riquer, Martín de, *ob.cit.*, p. 82.
 41. Reglà, Joan, *El bandolerisme català...*, p. 121.
 42. Soler i Terol, *ob.cit.*, p.55.
 43. Riquer, Martín de, *ob.cit.*, p. 116.
 44. Riquer, Martín de, *ob.cit.*, p. 117.
 45. Soler i Terol, *ob.cit.*, p. 131.